

žiaci J.-L. Davida - pozri *J.-L. Ducis*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Pupils_of_Jacques-Louis_David

žiadostivosť - v alegórii *Luxuria*; pozri *chlipnosť*

žiarlivosť - z franc. jalousie; so žiarlivosťou a závišťou si často spájame *zelenú farbu* (napr. zozelenel závišťou); pozri *Prokris, Zelos, Saul (1Samuelova 18)*

E. Munch: Žiarlivosť (zo série Zelený dom, 1907)

E. Munch: Žiarlivosť (1895)

žiarový hrob - hrob s popolom mŕtveho, ktorý sa ukladal do nádob - popolnic; pozri *kostrový hrob*, *popolnicové polia*; *kalenderberská kultúra*, *kuštanovická skupina*; *popol*, *funerálna keramika*

žid - vyznávač judaizmu; naproti tomu Žid = príslušník národa

Žid bludný - bludný Žid

Žid večný - večný Žid

Židia - Schubert: s menšími odchýlkami vo význame tiež *Hebreji/Izraeliti*; pôvodné *semitské*, nomádske obyvateľstvo ktorého dejiny sa začali pred takmer 4 tis.pr.Kr. okolo mesta *Ur* v *Mezopotámii*, kde tvorili jeden z národov; v pol.13.st.pr.Kr. prenikli Židia do *Palestíny*, dosiaľ osídlenej semitskými *Kanaáncami*, ale aj nesemitskými *Chetitmi* a *Pelištejcami*; 1200 pr.Kr. možno hovoriť už o kmeni *Izraelitov*, ktorý postupne zvíťazil nad Chetitmi; Izraeliti, títo potomkovia *Abrahámovho* kmeňa pre nedostatok obživy odišli do *Egypta*, kde postupne upadali do otroctva a žili tam v rozmedzí 1600-1200 pr.Kr. ako nevoľníci (pozri *egyptské otroctvo*), až ich vodca *Mojžiš* po 40 ročnom putovaní doviedol späť do zasľúbenej zeme - *Kanaánu*; nasledovali roky prosperity hebrejského národa: po porážke koalície piatich kanaánskych miest vytvorili Izraeliti zväz spojený vierou v jediného boha *Jahve*; na prelome 11.-10.st. pr.Kr. vytvorenie jednotného štátu spojeného s menom *Saula* (asi 1025-1005 pr.Kr.) a upevneného počas vlády Saulova nástupcu *Dávida* (asi 1010-970 pr.Kr.) a s hlavným mestom *Jeruzalemom*; proces separácie začatý za *Šalamúna* (asi 970-930 pr.Kr.) po jeho smrti vyvrcholil rozštiepením štátu na *Judsko* (na juhu) a *Izrael* (na severe), ktoré postupne stratili samostatnosť: Izrael dobytý 722 pr.Kr. *Asýřčanmi* a *Judea/Judsko* 578 pr.Kr. dobyté *Babylončanmi*: *Nabúkadnekarom II.*; vtedy bol zničený *Jeruzalem* a Židia odvedení do zajatia; okolo 584-538 pr.Kr. nasleduje *babylonské otroctvo*, počas vlády kráľa Nabúkadnera a perzského kráľa *Kýrosa*, ktoré končilo návratom z vyhnanstva, znovuoobnovením *Jeruzalemského chrámu*; v 1.st.pr.Kr. ovládli Judsko *Rimania*, ktorí 70 pr.Kr. definitívne pokorili Židov a druhý raz zrúcali *Jeruzalemský chrám*; v rokoch 132-135 vyhнали Židov z Palestíny (neúspešné povstanie *Bar Kochby*; pozri *esejci*); od 6.st. nastáva postupná emigrácia Židov do najrôznejších oblastí, tzv. židovská *diaspóra*; centrom židovskej diaspóry sa stal Egypt, najmä *Alexandria*; v Egypte prijali Židia *helenistickú kultúru*; Židia v západnej *islamskej* oblasti, tzv. *Sefardi* dosiahli rozkvet svojej kultúry v rámci moslimského *Španielska* (pozri *farebná symbolika - farba žltá*); inú skupinu tvorili *Aškenázyovia*, Židia v strednej a východnej Európe; ďalšiu *Chazari* v na území medzi *Stredným* a *Čiernym morom*; pokrstení španielski Židia tajne verní svojej viere boli nazývaní *Maranovia*, sami seba však nazývali *anusim* (znásilnení)

pozri ghetto, pogrom, milcham, židovský regál, koncil Lateránsky; súdny deň, chanuka, Pesah, Pasha, Veľká noc; efod, urim, tumim, synagóga; talmud, Tóra, targum; šofár; Papyrus Nash; dub spravodlivosti; esejci; Samaritáni, Levíti, sanhedrin; kabala; Exodus; mikve; rabbi/rabín, tumim; havran, koza, mandlovník, križ egyptský atoninský (tau), alfa, citrón; cherem; judaizmus; Štátne židovské múzeum v Prahe; Ašmedaj; šem ham foráš, tiqqun, dreidel, sabbatianizmus, chasidizmus, maskilim, Haskala, Bilu, Chibbat Zion; Gehena; synagóga; El, Elohim; apokryf; chanuka, Jeruzalemský chrám, Makabejci, Saducejci, prozetyla; sviatok Stánkov, sviatok Týždňov; jahvizmus, judaizmus; dvanásť kmeňov Izraela; hostia („umučená“); tefilin, bar micva; slávnosť stánkov; sviňa (Biedermann); ukameňovanie, sudcovia; židovský kruh; zlaté teľa, prozelyta, obriezka; židovská hviezda, židovský regál, židovský kruh, marranos, anusim, judaizmus, antisemitizmus, slobodomurárstvo (Delet)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jews>

<http://de.wikipedia.org/wiki/Wallfahrt>

<http://www.benuri.org.uk/public/?collection&gclid=CPuPgueC1LcCFYXMTAodvGEAYA>

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jews_and_Judaism_in_the_Roman_Empire

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Ancient_Jewish_history

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_Italian_history

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jews_and_Judaism_by_country

http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%B7%D0%B3%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%B5%D0%B2_%D0%B8%D0%B7_%D0%98%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8

[http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-](http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=2)

[/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=2](http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=2)

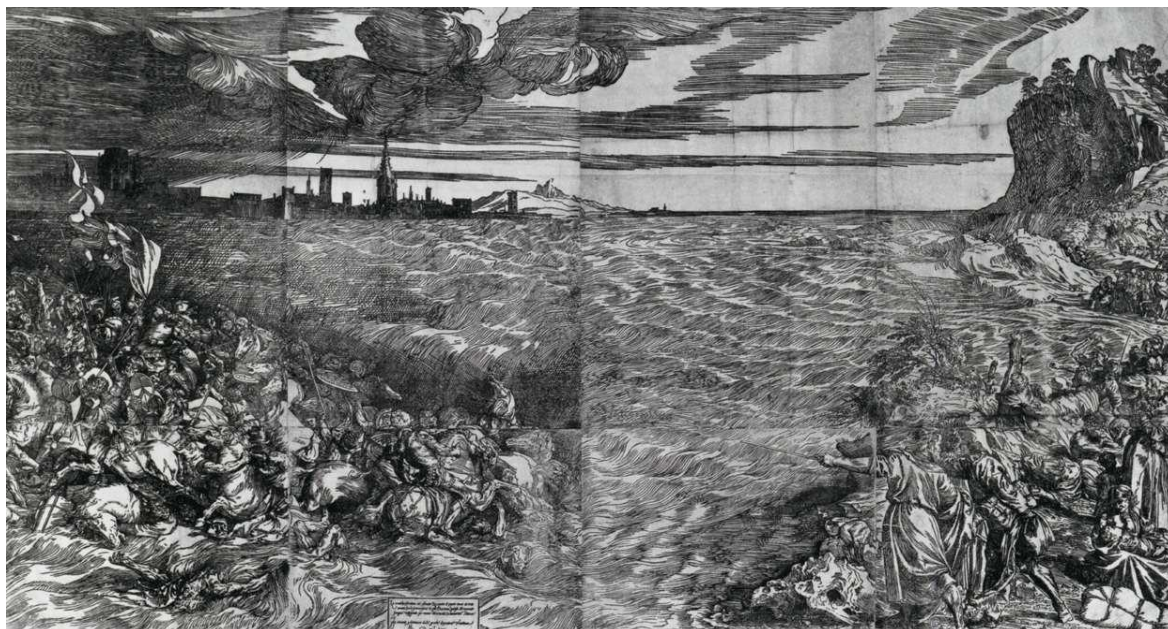
Prechod Židov cez Červené more (pompejská freska, 244-256 pr.Kr.)

Odchod z Egypta (Biblia de San Isidoro de León, 960)

Prechod cez Červené more a smrť Egyptanov (Biblia de San Isidoro de León, 960)

Tizian: Utopenie faraónovho vojska v Červenom mori (rytina, 16.st.)

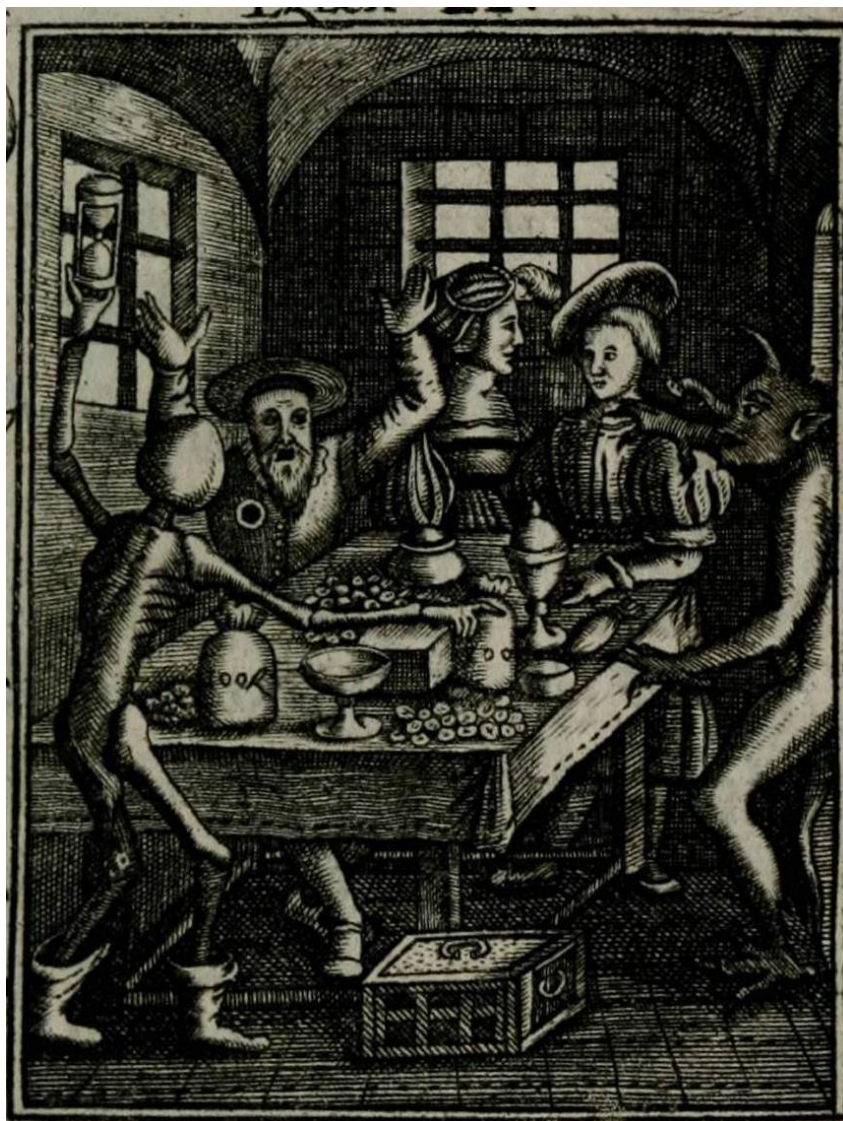
H. Schedel (tlač): Vyhnanie Židov z Jeruzalema Nebuchadnezarom (Norimberská kronika, 1493)

J. Tintoreto: Židia na púšti (16.st.)

J. van Balen a J. Tildens: Izraeliti v púšti (17.st.)

E. Kieser podľa H. Holbeina: Žid (tanec smrti z *Icones Mortis Sexaginta Imaginibus*, 17.st.)

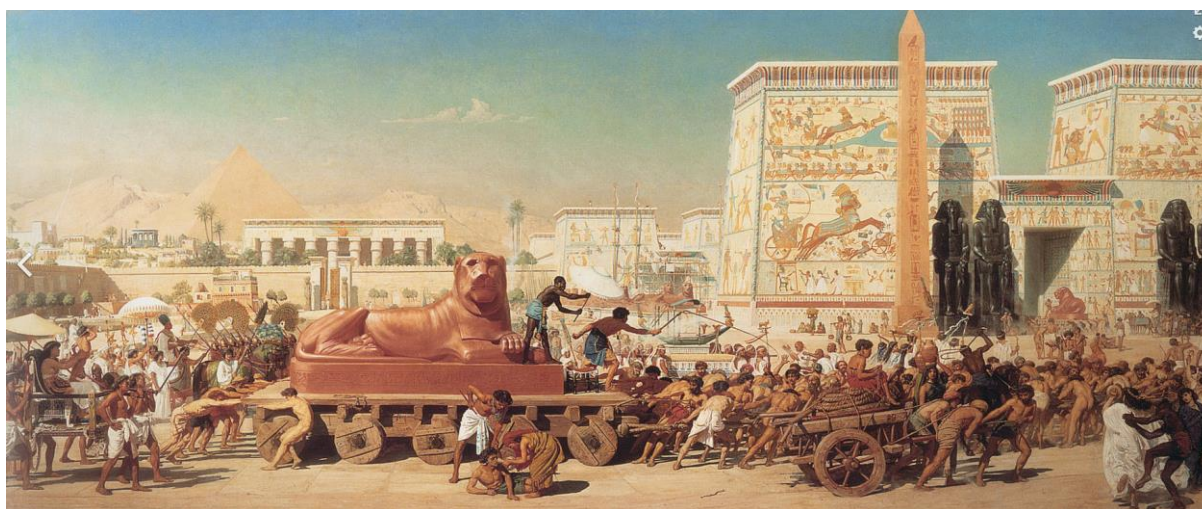
E. Kieser podľa H. Holbeina: Židovka (tanec smrti z *Icones Mortis Sexaginta Imaginibus*, 17.st.)

Kúpeľ faraóna v krvi detí Izraelitov (xylografia z Haggady Pesah od Gershoma Cohena, 1526)

Kúpeľ faraóna v krvi detí Izraelitov (xylografia z Haggady Pesah od Gershoma Cohena, 1580)

E. Poynter: Izraeliti v Egypte (1867)

I. Winer-Král: Židovská ulica III. (1935)

A. Gierymski: Židovka predávajúca pomaranče (1880-1881)

T. Chassériau: Scéna zo židovskej štvrti Konštantínopolu (1851)

E. Delacroix: Židovská svadba v Maroku (1839)

židia a judaizmus -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jews_and_Judaism

židia a judaizmus podľa krajín -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jews_and_Judaism_by_country

židia podľa krajín -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jews_by_country

židia sovietski - *sovietski židia*

Židia žiadajú znamenie - *Jonášovo znamenie*

židokresťan - kresťania prvotnej cirkvi z radov palestínskeho alebo helenistického židovstva; židovskí konvertiti v *diaspóre* sa zriekli predpisov *Zákona* hneď (*Štefan, Barnabáš, Pavol*), zatiaľ čo palestínski židokresťania sa aj po obrátení na kresťanstvo istý čas pridžžali predpisov *Zákona*, najmä *obriezky*; ich predstaviteľom bol *apoštol Jakub Mladší*; po jeho smrti r. 62 jeruzalemský zbor stratil svoje vedúce postavenie v kresťanskej cirkvi; pozri *Ignác Bohonosec*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Judeo-Christian>

Židovská biblia - *Hebrejská biblia*

židovská diaspóra - hebrejsky תפוצה /Tfot'za; alebo exil (hebr. גלות /Galut; jidiš: *Golus*); odkazuje na Židov, ktorí boli vyhnaní z kráľovstva Izraela, Izraela, a Judey; počas veľa z židovskej histórie väčšina Židov žili v diaspóre; v súčasnej dobe existuje asi 15,6 milióna Židov po celom svete; židovská diaspóra začala po kráľovstve Izraela, ktoré zahŕňalo 12 kmeňov; Izrael bol oddelený po smrti kráľa *Šalamúna*; pozri *Židia*

http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish_diaspora

S. Hirszenberg: Golus (19.st.)

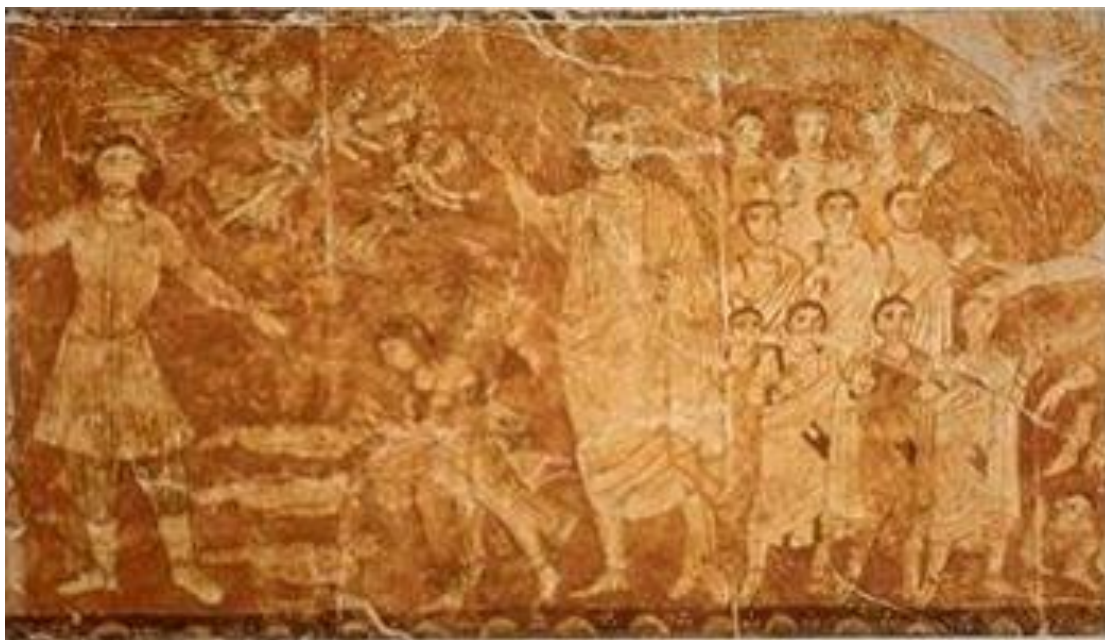
Židovská encyklopédia - encyklopédia v anglickom jazyku publikovaná medzi 1901 a 1906 v nakladateľstve Funk Wagnalls; obsahuje pätnásť tisíc hesiel týkajúcich sa histórie a situácie judaizmu

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_Encyclopedia_images

http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish_Encyclopedia

židovská eschatológia -

http://it.wikipedia.org/wiki/Eschatologia_ebraica

Ezechieľovo videnie vzkriesenia mŕtvych (freska z Dura Europos, Sýria, 100 pr.Kr.)

židovská harfa - český výraz *brumle*; ďalšie názvy dromľa, drmla, drumlica, grumbla, bzučák, brnkáš; malý hudobný nástroj v tvare líry, držaný medzi zubami a ozvučovaný úderom prstov na kovové listy; na tvorbe zvuku sa podieľajú zmeny tvaru ústnej dutiny; pochádza zrejme z Ázie; hráč na brumli sa nachádza na čínskej kresbe z 3.st.pr.Kr.; do Európy sa dostala z východných oblastí Kazachstánu a poznali ju už starí Rimania; v Európe sa stala bežným hudobným nástrojom; na našich územiach bola šírená prostredníctvom *cigánskych* kovotepcov; pozri *hudobné nástroje*

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Brumle>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Drumb%C4%BEa>

P. Lely: Hráč na židovskú harfu (1648)

D. van Baburen: Mladý muž s židovskou harfou od (1621)

W. Hemsley: Učebná lekcia (19.st.)

židovská história -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_history

židovská hviezda - žltá šesťrohá hviezda (*Dávidova hviezda*) nosená židmi ako výraz náboženskej a sociálnej diskriminácie; nosenie nariadené svetskou aj duchovnou mocou (prvý raz nariadením *koncilu Lateránskeho*, 1215); novodobý *diskriminačný* symbol židov z čias nacistického Nemecka; stredovekým bol *židovský kruh*; pozri *gheto*, *farebná symbolika*, *farba žltá*, *židovské oblečenie*, *diskriminácia*, *židovský kruh*

http://sk.wikipedia.org/wiki/D%C3%A1vidova_hviezda

http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish_badge#Timeline

židovská kultúra -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_culture

židovská kultúra v Čechách -

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:%C5%BDidovsk%C3%A1_hmotn%C3%A1_kultura_v_%C4%8Cesku

židovská mytológia -

http://de.wikipedia.org/wiki/Kategorie:J%C3%BCdische_Mythologie

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_mythology

židovská náboženská literatúra -

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:%C5%BDidovsk%C3%A1_n%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%A1_literatura

Židovská literatúra -

http://de.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Jüdische_Literatur

Židovská spoločnosť -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_society

Židovská teológia -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_theology

Židovská vojna - pozri Judea

<http://en.wikipedia.org/wiki/Titus>

Židovské encyklopédie -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_encyclopedias

Židovské mesto Bratislava - mestská časť, ktorá sa aj dnes nazýva židovskou štvrťou, má od svojej pôvodnej podoby veľmi ďaleko; židovské obyvateľstvo sa takmer úplne vytratilo v dôsledku ničivej sily nacizmu, kým o židovskú štvrť pripravil vtedy ešte multikultúrnou metropolu socializmus; o bratislavskej židovskej štvrti v užšom slova zmysle môžeme hovoriť od začiatku 16.st.; vtedy Pálffyovci vydali povolenie, aby sa *židia* mohli vo väčšom počte usadiť na východnej strane Hradného vrchu; židia sa v Bratislave vyskytovali aj v predchádzajúcich storočiach – v jednej z listín kráľa Ondreja II. sú spomínaní ako rovnoprávni obyvatelia už v roku 1229; spočiatku museli nosiť odlišný odev (pozri *židovské oblečenie*); s tým skoncovalo začiatkom 16.st. nariadením Ľudovíta II.; mali aj synagógu, pretože v roku 1335 *cisterciáni* listom prosili ostrihomského arcibiskupa, aby dal zbúrať židovskú modlitebňu; počas stredoveku žil väčší počet židov vo vnútri mestských hradieb, na dnešnej Nedbalovej, Františkánskej, Zámocníkovej a Baštovej ulici; venovali sa obchodu, financiám a remeslám; viackrát ich vyhnaní z mesta, napríklad v roku 1360; koncom 14.st. žilo v Bratislave približne 800 židov; po bitke pri Moháči sa už nemohli vrátiť do mesta, kým im v roku 1599 gróf Mikuláš Pálffy nedovolil usadiť sa vo väčšom počte na svojom statku; čoskoro tu našli útočisko židia, vyhnaní z Viedne, a začala sa formovať bratislavská židovská štvrť, ktorá sa neskôr rozrástla na mestskú časť; židovským centrom európskeho významu sa Bratislava stala v 19.st., a to predovšetkým vďaka hlavnému *rabinovi* Chatamovi Soferovi (vlastným menom Moše Schreiber); začiatkom storočia prebiehala emancipácia židovstva, a keďže steny *get* pomaly padli a spoločnosť už židov nevyčleňovala, vo vnútri izraelitskej komunity sa vynoril celý rad (najmä náboženských) otázok; objavili sa nové výklady *Tóry*, na ktoré odpovedal aj Schreiber, no vydanie svojich diel nepovolil, preto sa objavili až po jeho smrti; bol najvyššou autoritou židovskej ortodoxie v 19.st., hoci neologický a ortodoxný prúd sa oficiálne rozštiepil až mnoho rokov po jeho smrti (v roku 1872); Schreiber odmietal vydanie výkladov *Tóry* s odôvodnením, že kľúčom k výkladu *Mojžišových kníh* je neoddeliteľné spojenie písanej a ústnej tradície; založil ješivu, miestnu židovskú školu, ktorú za jeho pôsobenia vo funkcii rabína (v rokoch 1806 – 1839) navštevovalo niekoľko sto žiakov; židovský svet aj v súčasnosti vníma Bratislavu predovšetkým ako mesto Chatama Sofera; jeho hrob dodnes pravidelne navštevujú ortodoxní židia z mnohých krajín sveta; po jeho smrti sa stal miestnym hlavným rabinom jeho syn Ktav Sofer, následne jeho syn Ševet Sofer; posledný bratislavský rabin z dynastie Schreiberovcov – Soferovcov, Akiba Sofer, emigroval v roku 1939 do Palestíny; centrum židovskej štvrte tvorila Židovská ulica; brány *geta* sa nachádzali na dvoch koncoch ulice; večer ich zamykali a mohli cez ne prechádzať už len chodci; Nový most, ktorý začali stavať koncom 60. rokov 20.st. potreboval nadjazd smerom od Starého Mesta; z tohto dôvodu odobrali potrebnú časť z Rybného námestia a zo Židovskej ulice, aby tí, ktorí prechádzali po moste, mohli pokračovať v ceste ku Grassalkovichovmu palácu; priestor po zbúraní časti Židovskej ulice vyhlbili a strmý svah, ktorý tak vznikol, spevnili betónom; zachovaný rad domov na dnešnej Židovskej ulici nie je pôvodný; z niekdajších budov sa zachovali len dve – Zsigrayova kúria, v ktorej dnes sídli Múzeum židovskej

kultúry, a rokoková rožná budova s výhľadom na most, nazvaná U dobrého pastiera; ďalšie domy na ulici sú nové, hoci by sa mohlo zdať, že do istej miery evokujú bývalé fasády; aj dnešné ulice bývalej židovskej štvrte sú len skromným odleskom jej niekdajšej podoby; počas 2. svetovej vojny sa väčšina jej obyvateľov nevrátila z koncentračných táborov; a ani navrátilcov nevíkali s veľkou radosťou; mnohí po príchode našli vo svojich domoch a bytoch cudzích ľudí z radov starých alebo nových obyvateľov rozvíjajúceho sa hlavného mesta; väčšina tých, ktorí prežili, sa rozhodla emigrovať do Palestíny; zmizli teda obyvatelia židovskej štvrte a o niekoľko rokov neskôr, pri výstavbe Mosta SNP, boli zničené aj domy, v ktorých títo ľudia, resp. ich predkovia žili; a to nielen na severnej a východnej strane hradného kopca, ale aj v ďalších častiach Podhradia, vo Vydrici a Zuckermanli, kde tiež žili v hojnom počte židia; komunita aj budovy, ktoré sa zachovali, predstavujú len zlomok toho, čo tu bolo kedysi

<https://www.google.sk/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espy=2&ie=UTF-8#q=zidovske%20mesto%20bratislava>

<http://www.bratislavskerozky.sk/sk/Cerstve-rozky/Historia/Kam-zmizlo-Podhradie-Zidovska-stvrt.html>

http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/70328/hradska_zidovskaBA.pdf

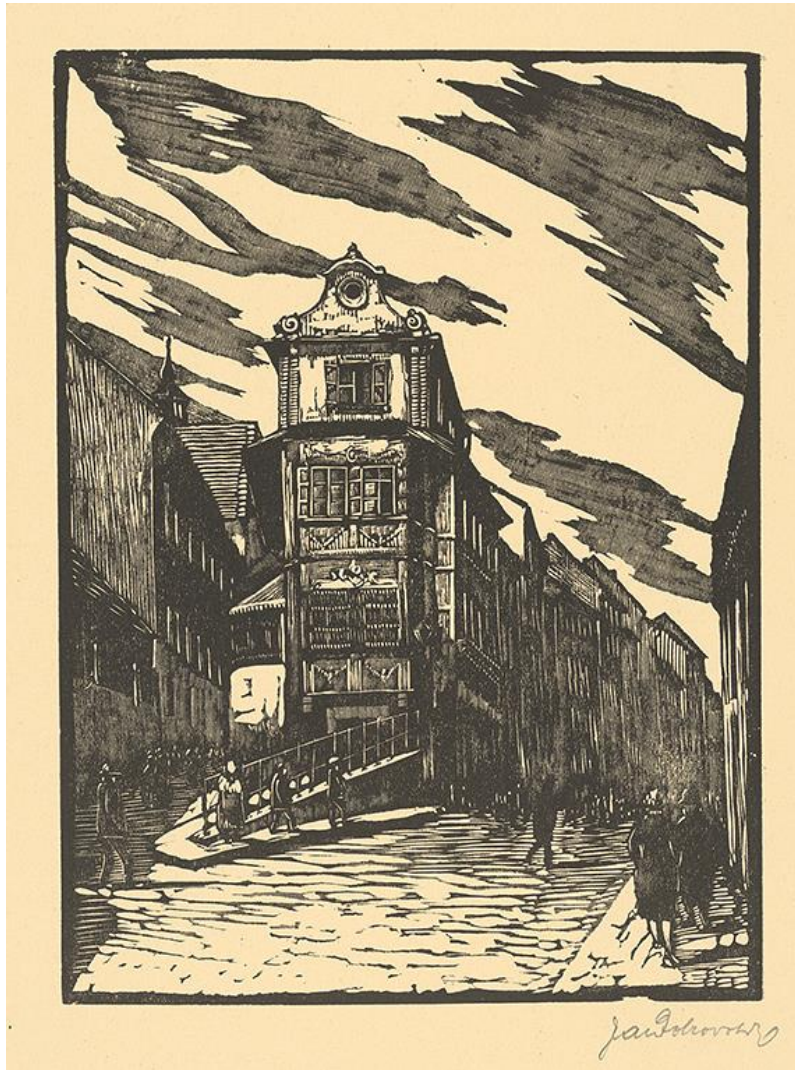
W. H. Bartlett, J. C. Bentley: Pohľad na Bratislavu (kolorovaná rytina, veduta, 1890-1900)

Stredoeurópsky maliar z 2. polovice 19.storočia: Pohľad na Bratislavu z hradného vrchu (1870-1880)

Stredoeurópsky grafik z 19.storočia: Bratislava-pohľad z juhu (akvarel, litografia, 1835-1850)

J. Dobrovolský: Dom U dobrého pastiera v Bratislave (drevoryt, 1920-1930)

židovské oblečenie - Schubert: už 4. lateránsky koncil r. 1215 rozhodol, že Židia sa musia líšiť oblečením od kresťanov (stredovek, odhliadnuc od dehonestujúceho protižidovského úsilia, nútil všetkých obyvateľov dodržiavať svojim oblečením svoj stav: sedliacky, meštiansky, kupecký, šľachtický, patricijský, panský a d.); pre nemeckých Židov (*Aškenázyovia*) bol známkou príslušnosti k židovstvu špicatý klobúk s rohami; až neskoršie, koncom stredoveku, sa týmto znakom stala žltá škvrna alebo žltý kruh, ktorý bol nosený na vonkajšej strane odevu (pozri *farba žltá, hviezda židovská*); židovský klobúk nebol však vždy diskriminačným opatrením; v židovských knižných ilustráciách je od 3. st. samozrejmosťou, v kresťanskom umení nosia židovský klobúk starozákonní svätci, Jozef, apoštolovia a samozrejme, veľmi zriedkavo, aj Ježiš pred učeníkmi v *Emauzách*; pozri *židovský klobúk; efód; oblek; antisemitizmus; Večera v Emauzoch*

-oblečeniu palestínskych Židov v biblických časoch sa venoval J. Tissot, ktorý dokonca strávil štúdijný pobyt v *Palestíne*; jeho obrazy boli svojho času veľmi obľúbené

-podľa *Genesis (3,7-21)* je pôvod odevu spätý s pocitom studu z *nahoty*; deti však zvyčajne chodili nahé až do puberty; *Starý zákon* neumožňuje vytvoriť si detailnú predstavu o rôznych druhoch odevov, ktoré palestínski Židia nosili; dá sa predpokladať, že sa nevelmi líšili od egyptských, babylonských a chetitských, ktoré sú zobrazené na najrôznejších pamiatkach, stélach, reliéfoch a drobných plastikách; v hrobe vysokopostaveného faraónovho správcu Chmunhotepa II., žijúceho okolo 1900 pr.Kr., sa našiel reliéf ázijských obchodníkov, ktorí mali pestro sfarbené rúcha, čo dáva predstavu o oblečení patriarchov typu *Abraháma* a ostatných nomádov v období egyptskej 12. dynastie; deti starých *Hebrejov* behali zvyčajne nahé až do puberty; najdôležitejšou časťou oblečenia zrejme bola bedrová zásterka, dlhá alebo krátka košeľa, vrchný odev a plášť,

nehovoriac o páse, čelenke, závoji a sandáloch; o bedrovom rúšku 'ezor, ktoré siahalo od pása ku kolenám, vieme, že bol bežným odevom; ako civilné oblečenie sa postupne vytratil a zostal iba súčasťou uniformy vojakov (*Ezechiel 23,15; Izaiáš 5,27*); rovnako primitívna bola zvieracia koža a chlpatý plášť, ktorý si obliekali proroci a chudobní ľudia, alebo ho nosili ako prejav pokánia hriešnici (*Zachariáš 13,4; 2Kráľov 1,8; Matúš 3,4*); boky a stehná si zakrývali iba kňazi (*Exodus 28,4; 39,28*); starozákonní ľudia a staroveký Blízky východ nepoznal nohavice, s výnimkou Peržanov; v neskoršej dobe bronzovej a v dobe železnej (okolo 1000 pr.Kr.) sa začala bežne nosiť jednoduchá ľanová alebo vlnená košeľa kuttonet (gréč. *chitón*); ľudia si ju obliekali priamo na telo; bola dlhá po kolená alebo po členky, mohla ale nemusela mať rukávy; pri robote či behu sa košeľa vykasala; *Genezis (37,3-23; 37,32)* hovorí aj o zvláštnom druhu rúcha kuttonet passím, ktoré malo podobu pestro sfarbeného plédu obtočeného okolo tela, pod ktorým sa nosila košeľa sádin; do tej istej kategórie patril aj iný druh odevu - me'il, ktorý sa obvykle roztrhol na znamenie smútku (*Ezdráš 9,3; Jób 1,20*), ako to napríklad urobil veľkňaz *Kaifáš* pri súdnom pojednávaní s Kristom; bežný plášť sa zvyčajne označuje ako šimlá a je možné ho stotožniť s plášťom arabských felahov (roľníkov); šimlá tvoril jednoduchý štvorec látky, ktorý sa prehadzoval cez jedno alebo obe ramená; po stranách mal otvory pre ruky; každý ho musel vlastniť a nesmel sa dať do zástavy, lebo sa používal v noci ako prikrývka (*Exodus 22,25; Deuteronomium 24,13*); pri práci sa zvyčajne odkladal a používal sa aj na nosenie predmetov; jestvoval ešte štvrtý druh plášt'a - 'adderet z drahej látky, ktorý nosil kráľ alebo proroci (tom prípade bol zhotovený zo zvieracej kože); nemal široké uplatnenie a neskoršia hebrejčina to slovo celkom vypustila zo slovníka; ťažko usúdiť, ktorého z týchto plášťov sa dotkla *žena trpiaca krvotokom*; ako prikrývku hlavy nosili Hebreji zložený štvorec látky ako závoj, ktorý chránil temeno a šiju pred slnkom, alebo si ho obtáčali okolo hlavy do tvaru *turbanu*; migba'ot mal tvar klobúka, pe'er bola čelenka; významní muži a ženy v neskorších dobách nosili sanip, čo bol kúsok látky obtočený okolo hlavy; chudobní ľudia zvyčajne chodili bosí, sandále však boli známe; podošvy ne'alim sa vyrábali z kože alebo dreva a pripevňovali sa remienkami serok; sandále sa odkladali pred vstupom do obytnej časti domu; oblečenie žien sa veľmi podobalo na mužské, ale istý rozdiel musel byť zjavný, lebo *Deuteronomium (22,5)* zakazuje mužom nosiť ženský odev a naopak; ženský odev bol zrejme z jemnejšieho materiálu, viac farebný, s použitím závoja a zvláštnej pokrývky hlavy, ktorá umožňovala nosiť bremená na hlave; počas sviatkov si hebrejské ženy obliekali drahšie rúcha; odev nad kolená nenosili; dlhú vlečku alebo závoj mali iba ženy vyššieho postavenia (*Izaiáš 47,2*); slávnostné rúcho sa líšilo od bežného iba tým, že bolo z drahšieho materiálu (*Genezis 27,15; Matúš 22,11; Lukáš 15,22*); prevládala v ňom biela farba; veľmi sa cenili šatky z jemného plátna, šarlátové alebo purpurové; ženy obľubovali zlaté a strieborné ozdoby na šatách (*2Samuelova 1,24; Žalm 45,9; Ezechiel 16,10-13*);

-smútočný odev a odev *kajúcnika* sa vyzeral pravdepodobne ako kožuch a podobal sa na plášť, ktorý mali proroci; nosil sa s opaskom a často na nahom tele (*Genezis 37,34; 2Samuelova 3,31*); pokiaľ išlo o odev kňazov, najstaršia bola pravdepodobne bedrová zásterka 'efod bad; prorok *Samuel* a kráľ *Dávid* nosili obyčajný ľanový efod sa odlišoval od efodu veľkňaza, ktorý bol z drahej, jemnej látky šes vyšívanéj zlatou, purpurovou, šarlátovou niťou; efod kňaza siahal od prs po bedrá, pridržovali ho náplecníky a bol previazaný okolo pása (*Exodus 39,1-26*); bol zložený z dvoch pestro tkaných častí, prednej a zadnej, zdobených dvoma vzácnymi kameňmi šóham; v náprsnej časti bolo vrecko pre kultové kamienky, tyčinky alebo šípy, *urim a tumim*; Písmo (*1Samuelova 21,9*) spomína aj efod používaný pri proroctvách, ktorý visel vo svätyni; bol zložený z dvoch pestro tkaných častí (prednej a zadnej), zdobených dvoma vzácnymi kameňmi šóham; v náprsnej časti bola kapsa pre kultové kamienky, tyčinky alebo šípy, *urim a tumim*; obyčajní kňazi nosili pri liturgickej službe spodky - košieľky zakrývajúce boky a stehná, ďalej dlhú vyšívanú ľanovú tuniku s rukávmi a pestro vyšívanú šerpu fialovo červenej farby; používali aj istý druh turbanu, zvaný *misnepet*; mali zakázané nosiť vlnený odev (*ovce* boli obetnými zvieratami, t.j. určenými iba bohu) a v chráme nesmeli mať obuté sandále, lebo sa dotýkali príbytku samotného Boha;

-o oblečení starých Izraelitov mali stredovekí maliari veľmi neurčité predstavy a pravdepodobne, aj keby vedeli viac, nedržali by sa toho; v gotike aj ďalších kultúrnych etapách bolo priam umeleckou výzvou znázorňovať biblické námety v zložitých dobových odevoch alebo aspoň použiť dobovú symboliku; v časoch opakovaných sociálnych kríz veľké bohatstvo a drahocenný odev boli pokladané za hriešnu márnivosť a napokon sa stotožnili so zlom ako takým; tak sa stalo, že vulgárni kati, ničomní paholci a sprostí zoldnieri, všetka táto zberba týrajúca svätých a svätcov bola poobliekaná do pestrofarebných exotických šiat pripiato módnemu strihu; ak dnešný divák

nevezme do úvahy mravoučný zámer diela, môže ho to pomýliť; jestvoval aj opačný umelecký postup, ktorý slúžil *hieratickému* (posvätnému) zobrazeniu mimoriadne záslužných a milovaných postáv; potom bez ohľadu na biblický kontext ich umelec obdaril drahocenným odevom orientálnych vladárov a vznešených šľachticov; táto druhá tendencia, ktorej vďačíme za presné znalosti v oblasti stredovekej *módy*, sprevádzala náboženské umenie až do baroka; názorným príkladom je *Panna Mária*, najmilovanejšia postava Písma; ak umelec neprijal hieratický spôsob vyjadrenia, hrozil mu v niektorých výnimočných prípadoch aj inkvizitný súd (*Carravaggio: Smrť Panny Márie*), alebo jeho dielo primerane poopravili, alebo jednoducho stratil klientelu (Rembrandtove postavy prorokov s výraznými židovskými rysmi, niektoré El Grecove diela)

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:FrenchJews1.jpg>

Oblečenie francúzskych židov v stredoveku (ilustrácia zo Židovskej encyklopédie, 1901-1906)

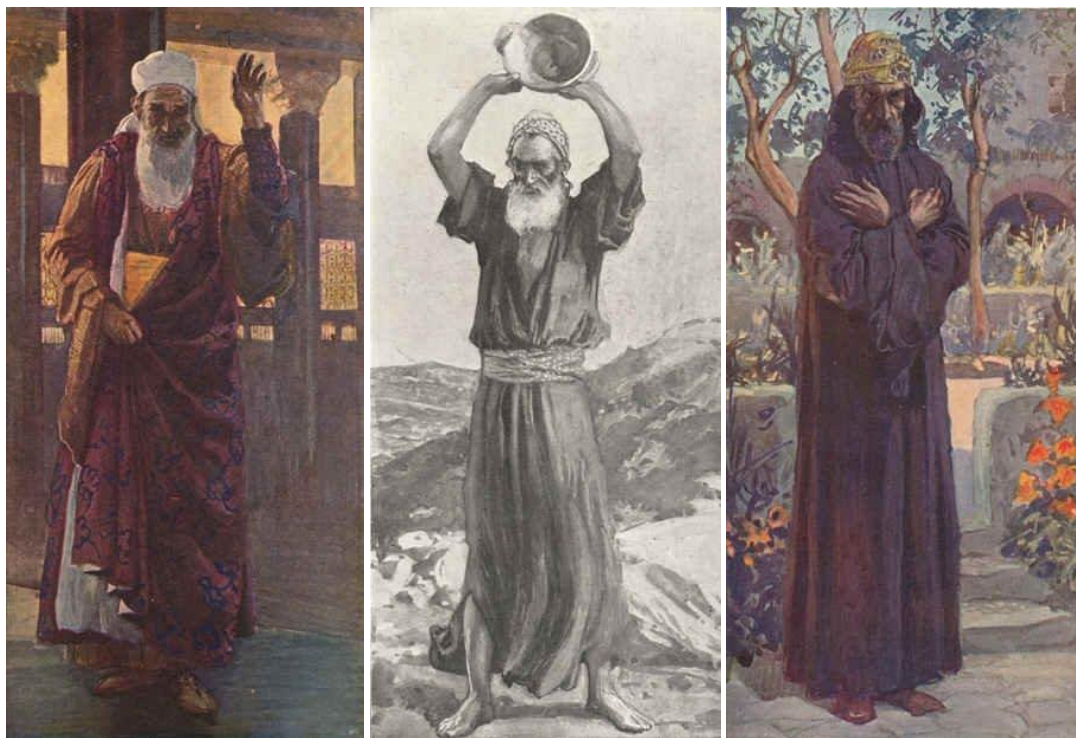
Oblečenie francúzskych židov v stredoveku (ilustrácia zo Židovskej encyklopédie, 1901-1906)

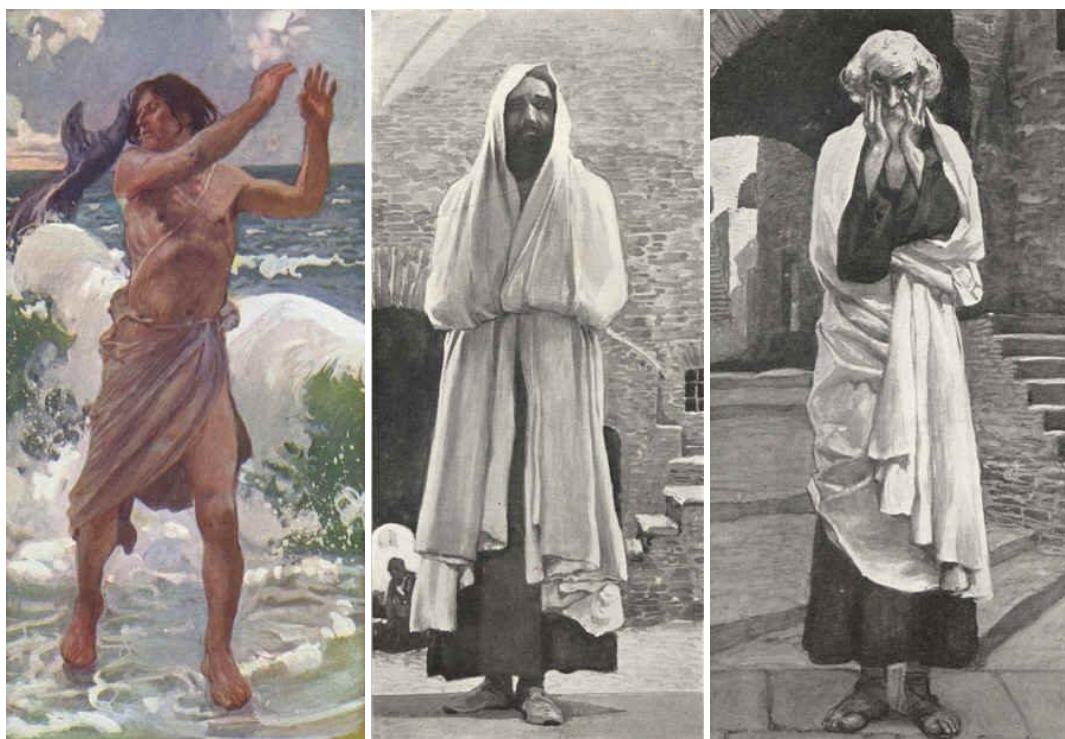
J. Tissot: Sem, Chám a Jáfet (19.st.)

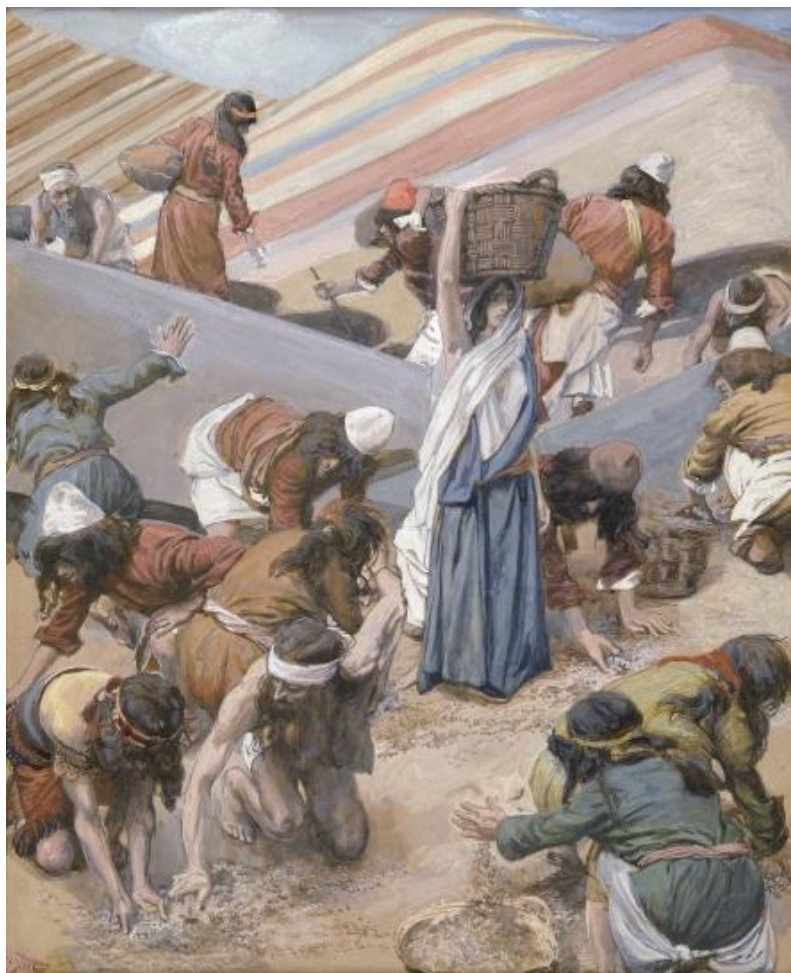
J. Tissot: Prorok Ámos, Ezechiel, Aggeus, Ozeáš,

J. Tissot: Prorok Izaiáš, Jeremiáš, Joel, (19.st.)

J. Tissot: Prorok Jonáš, Malachiáš, Micheáš (19.st.)

J. Tissot: Zber mанны (19.st.)

W. Hole: Mária a mladý Ježiš (19.st.)

židovské sviatky - pozri *sviatok Stánkov, sviatok Týždňov, Jom kipur, deň Jahveho, pesach, sviatok Nekvaseného chleba, Purim*

židovské umenie -

http://nl.wikipedia.org/wiki/Categorie:Joodse_kunst

židovské ženy -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Judaism_and_women

<http://www.tali-virtualmidrash.org.il/SearchResultsEng.aspx?ts=30>

<http://www.tali-virtualmidrash.org.il/SearchResultsEng.aspx?ts=31>

židovskí démoni - pozri *židovsko-kresťanskí démoni; démoni v biblii*

židovsko-kresťanskí démoni -

http://fr.wikipedia.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:D%C3%A9mon_jud%C3%A9o-chr%C3%A9tien

židovskí kresťania/raní židovskí kresťania - pozri *apoštoli, Ježišovi nasledovníci*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Early_Jewish_Christians

židovskí maliari - pozri *D. Skutecký, S. Solomon, S. Hirszenberg*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_painters
http://www.eilatgordinlevitan.com/krakow/krkw_pages/krkw_art.html

Židovskí sochári -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_sculptors

Židovskí umelci - *umelci židovskí*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Jewish_artists

Židovský hrob - pozri *symbols* na *židovských náhrobkoch*

A. Blooteling: Židovský cintorín (lept, 1670)

Židovský kalendár - *kalendár židovský*
židovsko-kresťanská témy -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Judeo-Christian_topics

Židovský klobúk - vysoký kužeľovitý klobúk; bez diskriminačného významu sa objavuje v stredovekých ilumináciách na hlave patriarchov, ako je *Abrahám*, *Jákob*, ba dokonca samotného *Ježiša* (v *Psalteriu svätého Ludovíta*, hoci *Ludovít IX.* bol známymi opatreniami i voči Židom); dehonestujúci význam mal žltý kužeľovitý klobúk, ktorý *židia* nosili v *stredoveku* ako *diskriminačné* znamenie; tento klobúk sa objavuje aj vo výtvarnom umení v motívoch *Posledného súdu*, kde Židia pred nebeskou branou; pozri *židovské oblečenie*, *antisemitizmus*

Abrahám a traja anjeli (iluminácia z Psaltéria svätého Ľudovíta, 1253-1270)

Jákovov rebrík (iluminácia z Psaltéria svätého Ľudovíta, 1253-1270)

Ježiš a pútnici emauzskí (iluminácia z Psaltéria svätého Ľudovíta, 1253-1270)

Majster zberu manny: Obeta Židov (1460-1470)

židovský kruh - Baleka: stredoveký *symbol* označujúci *židov* v európskych krajinách nábožensky ovládaných *kresťanstvom*; bol výrazom náboženskej a sociálnej *diskriminácie*; *židia* boli odlišovaní nápadným oblečením, napr. žltým kužeľovitým klobúkom, tzv. *židovským klobúkom*, ale tiež židovským kruhom, prstencom z kusu látky, našívaným na odev (pozri *hviezda židovská*); jeho nosenie bolo nariadené a vynuцované svetskou a náboženskou mocou (*lateránsky koncil*, 1215); z obdobia 15.-17.st. sa dochoval značný počet štvavých *blokových tlačí* a *letákov* s medirytinovými ilustráciami o údajných zločinoch Židov proti kresťanom; novodobým diskriminačným symbolom sa stala v nacistickom Nemecku *židovská hviezda*; pozri *židovské oblečenie*; *antisemitizmus*

židovský regál - stredoveké pomenovanie osobitného postavenia židovského obyvateľstva českých krajín vzhľadom k panovníkovi (povoľovanie pobytu a vyberanie poplatkov od Židov, zákaz niektorých povolání); obdobná situácia aj v iných európskych krajinách do 18.-19.storočia; pozri *koncil Lateránsky*; *antisemitizmus*

sv. **Žigmund** - svätec a kráľ, syn *Karola IV.*; pre české krajiny hodnotený negatívne pre jeho úlohu pri odsúdení *Jána Husa*; pozri *Karlov most*

H. Wertinger: Žigmundov panel (16 scén zo života a kultu svätca, katedrála vo Freisingu)

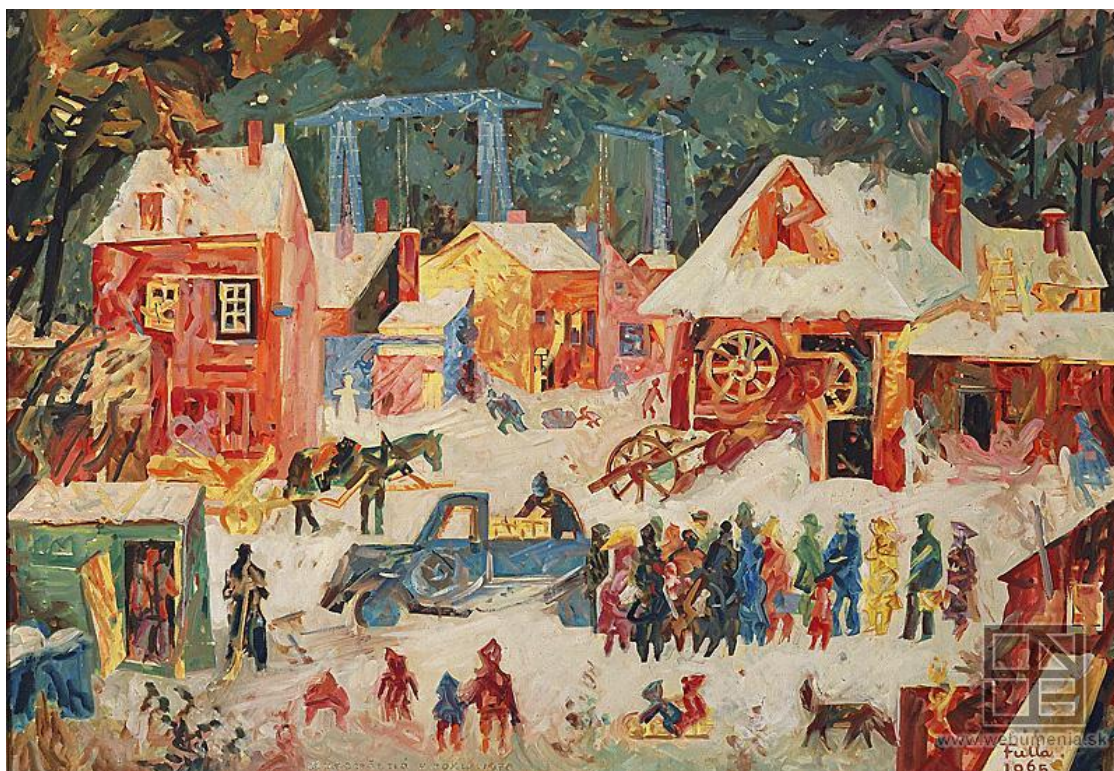
H. Wertinger: Žigmundov panel (16 scén zo života a kultu svätca, katedrála vo Freisingu)

J. Mathauser: Pražania skladajú sľub cisárovi Žigmundovi (19.-20.st.)

Žila - pozri *prsteň snubný*
Žilina - pozri *Slovensko*

<https://sk.wikipedia.org/wiki/%C5%BDilina>

E. Fulla: Zima v starej Žiline (1965)

V. Hložník: Žilina (1947)

Z. Horecký: Pohľad na Žilinu (sorela, 1989)

Žilinčanová Viera - (†2008); slovenská výtvarníčka, maliarka; žiačka *L. Čemického*, *P. Matejku*, *J. Mudrocha*; manželka *Michala Jakbčiča*; okrem maľby sa venovala aj knižnej ilustrácii, monumentálnej dekorácii a divadelnej scénografii; charakterizuje ju kultivovaná obraznosť, lyrická vizualita a snová poetika, ktorá sa zakladá na nezvyčajných asociáciách; jej hlavnými motívmi sú pocity a nálady, medziľudské vzťahy, ale aj vzťah k predmetom, javom (napr. hudba); je to umenie intimitity, ktorá nám predostiera krehký svet snov a predstáv; autorka v obrazoch hľadala pokoj a harmóniu, niekedy melanchóliu, inokedy krásu, a občas, najmä v maľbách zo šesťdesiatych rokov, sa objavuje aj irónia; v jej tvorbe je od samého začiatku prítomná hudba; v neskoršom období sa dôraz presunul z poetického *surrealizmu* na imaginatívnu polohu tvorby, v ktorej autorka využila prostriedky na podčiarknutie snivosti: aplikovala vzdialené horizonty, postavy zasadila do ireálneho alebo nereálneho prírodného prostredia, využila javiskové pozadie a predĺžením figúr dodala obrazu pocit melanchólie; tvorbu Žilinčanovej charakterizuje technická bravúrosť a kultivovaná harmónia farieb; pozri *slovenskí maliari*, *slovenskí ilustrátori*, *slovenskí scénografi*

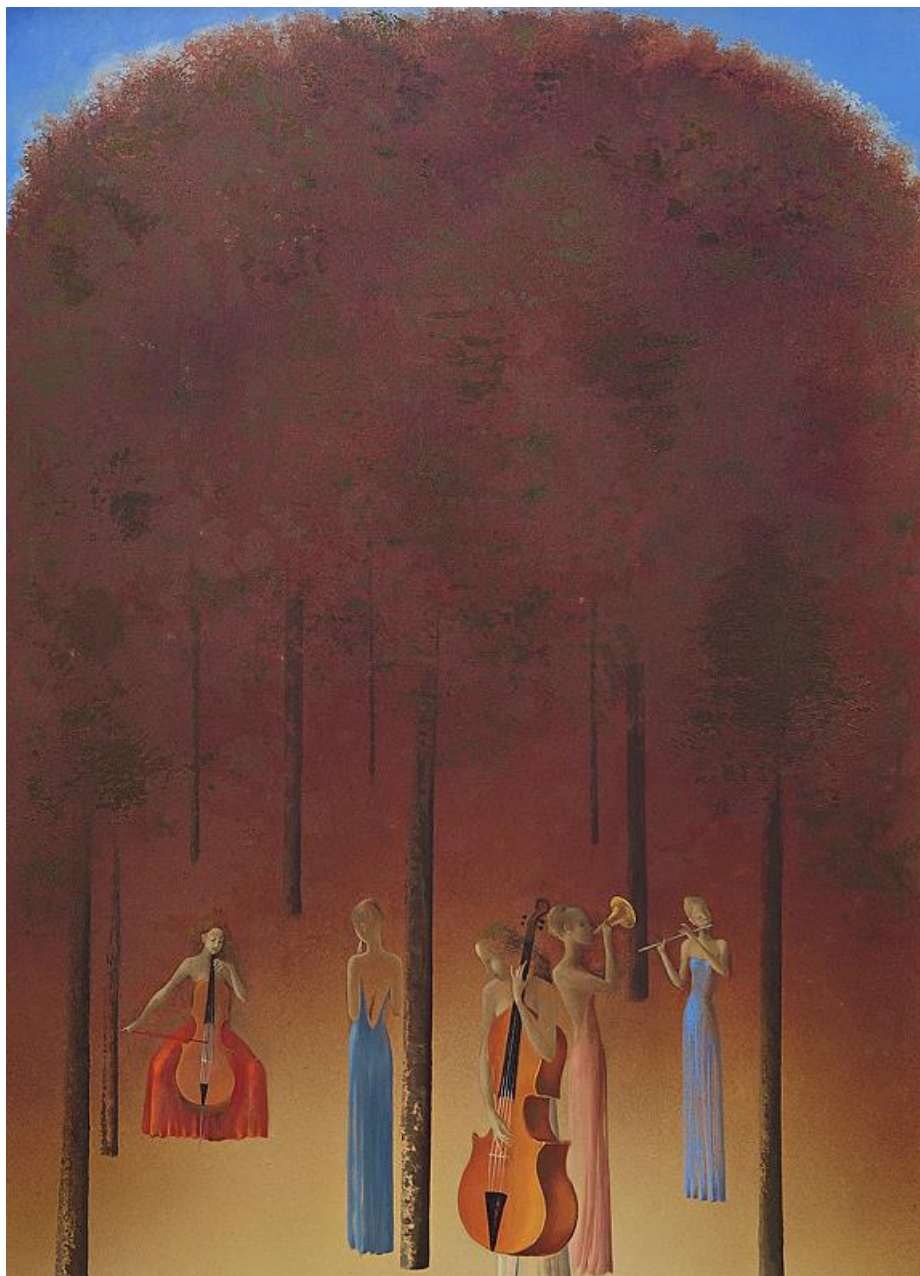
<http://www.webumenia.sk/autor/12225>

V. Žilinčanová: Lenin (1972)

V. Žilinčanová: Koncert (1971-1972)

V. Žilinčanová: Koncert I. (1981)

V. Žilinčanová: Dievča s mačkou (1962)

V. Žilinčanová: Kúpajúca sa (1965)

V. Žilinčanová: Modré ráno (1969)

V. Žilinčanová: Jarná ulica (1965)

V. Žilinčanová: Zátišie (1980)

Žindači - nodači

Žirafa - dlhý krk žirafy sa vyvinul vplyvom životných podmienok a dostupnosti potravy; jej predchodcovia z treťohôr ešte nemali dlhý krk; evolúcia sa o predĺženie postarala; preživali iba samice, ktoré dosiahli na konáre vysokých stromov, a samce, ktoré zdolali rivalov mohutným krkom; pozri *zvíera; atribúty, symboly, alegórie a prirovnania; zebra; tingatinga*

-v súvislosti s heslom *Ťin-Lin/Ki-Lin/Čchi-Lin*: pri plavbách čínskeho cestovateľa, námorníka, diplomata a admirála Čeng Chea k brehom Indie, Arábie a východnej Afriky v 1.tretine 15.st., priviezol k cisárskemu dvoru množstvo exotických zvierat; africké žirafy boli vtedy pokladané za čchin-liny a teda za šťastné znamenia

Jabili: Žirafy a vtáky (tingatinga)

Sufiani: Žirafy (tingatinga)

Ally: Africké zvieratá (tingatinga)

Žitný ostrov - pozri *Slovensko, Kukkónia*

https://sk.wikipedia.org/wiki/%C5%BDitn%C3%BD_ostrov

G. Zierer: Krajina zo Žitného ostrova (1870-1870)

žito/raž - pozri *obilie*

I. I. Šiškin: Žitné pole (1878)

živá voda - v zmysle dávajúca život; symbol nebeskej blaženosti; *Izraeliti* považovali za živú vodu iba vodu pramenitú

Biedermann v súvislosti s heslom *holub/holubica*: v symbolike *smrti* a *záhrobia* (pozri *podsvetie*) je holub/holubica stelesnením *duše*, ktorá odlieta do *raja*, kde sedí na *strome života* a pije vodu večného života

pozri *raj* (*Heinz-Mohr*); *elixír života*; *voda*; *Útek do Egypta* (*Heinz-Mohr*); *Nebeský Jeruzalem* (*Hall, Lurker*), *križ vidlicový* (*Baleka*); *baba Jaga*

živce - Malá čsl. encyklopédia: skupina veľmi rozšírených horninotvorných nerastov, hlinítokremičitanov draselných, príp. sodných a vápenatých; zvetrávaním vznikajú ílové nerasty; zrnká živca prítomné v *pieskovi*; jednoklonnou formou živca je *ortoklas*;

Täubl: rozšírený nerast, ktorý tvorí početné ložiská, ktoré časom zvetrávajú na *kaolín*; chemickým zložením podvojný kremičitan hliníku a ďalších kovov; tvrdosť 6, hustota 2,6; v *šperkárstve* sa na tabuľkový a *muglový* výbrus používajú živce zo skupiny ortoklasu: *adulár*, *mesiačik*, *amazonit*, *oligoklas* (jeho odrôdou je *slnečný kameň*), *labradorit*; pozri *drahokamy* a *polodrahokamy*

-v súvislosti s heslom *kaolín*: *kaolín* je *farbivo minerálne*, biela alebo svetlo sfarbená hornina (živce) s vysokým obsahom *kaolinitu* a minerálov; pozri *kaolinit*

Živec

živé kosti - suché kosti

živé obrazy - Tableau Vivants

živél - pozri živly; štyri živly

živél prázdny - prázdny živél

Živelné pohromy - Rozlomenie šiestej pečate